

SHAXS RIVOJLANISHINI O'RGANISHDA ERGASH G'OZIYEVNING YONDASHUVI

Sultanova Iftixor Baxtiyor qizi

Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti.

Pedagogika va Psixologiya fakulteti 1-kurs talabasi

iftixorsultanova@mail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola psixologiya fanida salmoqli hissa qo'shgan professor Ergash G'oziyevning shaxsni o'rganishga qaratilgan ilmiy ishlari, bilimlarini yoritib berishga harakat qilaman. Maqolani asosiy qismini shaxs haqida tushuncha, yosh davrlari va shaxsning ontogenez va filogenezdagi o'rni haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: *Shaxs, komil inson, individ, rivojlanish, ekzopsixika, endopsixika, yosh davrlari.*

ABSTRACT

This article tries to highlight the scientific works and knowledge of Professor Ergash Ghaziyev, who made a significant contribution to the science of psychology, aimed at studying personality. The main part of the article is about the concept of personality, age periods and the role of personality in ontogenesis and phylogenesis. .

Key words: *Person, perfect person, individual, development, exopsychiatry, endopsychiatry, age periods, ontogenesis, phylogenesis.*

Ergash G'oziyev Psixologiya fanlar doktori, professor. Psixologiya faniga hissa qo'shgan olim.

G'oziyevning ilmiy ishlariga yuzlansak, uning erishgan yutuqlarini masalan talim jarayonida o'quvchilarning tafakkurini o'sishi, o'quv faoliyatini boshqarish, tafakkur,

xotira, shaxs psixologiyasi masalalari, bilish nazariyasini psixologik muammolari, komil insonni tarbiyalashning psixologik asoslari kabi masalalarga e'tibor berganini ta'kidlab o'tish kerak.

Mavzuyimizga qaytar ekanmiz shaxs o'zi kim degan savol tug'iladi. Shaxs bu o'z ajdodlari takrorlagan tarixiy va sifatiy o'zgarish yo'lini bosib o'tayotgan vaqtda psixologik va jismoniy rivojlanishni har hil ko'rsatkichlarini namoyon etadigan individni biz shaxs deb ataymiz. Shaxs bu ijtimoiy jamiyatning mahsuli sanaladi.

G'oziyevning fikriga ko'ra katta yoshdagi ruhiy sog'lom odam ham, chaqaloq ham nutqi yo'q oddiy ma'lumotni o'zlashtira olmaydigan aqli zaiflar ham barchasi individ hisoblanadi. Biroq bularning barchasiga shaxs deb qarash an'anaga aylanib qolgan, chunki o'sha zotgina ijtimoiy mavjudot, ijtimoiy munosabatlar mahsuli, ijtimoiy taraqqiyotning faol qatnashchisi deb hisoblanadi. Individ sifatida yorug' dunyoga kelgan odam keyinchalik ijtimoiy muhit ta'sirida shaxsga aylandi.

Ergash G'oziyev shaxsni bolalik chog'laridanoq individ sifatida muayyan ijtimoiy munosabatlar tizimiga tortilishini, bunday munosabatlar tarzi tarixiy shakllangan bo'lib, u yoshligidanoq shu tayyor munosabatlar, muomala, muloqot tizimi bilan tanisha borishini ta'kidlagan, Shuningdek o'zining "Umumiy psixologiya" asarida chet el psixologiyasida, sobiq savet psixologiyasida Shaxs tushunchasini, uning nazariyalarini ilgari surgan, kashfiyotlar qilgan olimlar haqida ularning nazariyalarining qisqacha tahlilini yoritib beradi.

Bundan tashqari u endopsixika va ekzopsixikaga alohida urg'u berib ketadi. Mavzuyimizni asosidagi "rivojlanish" so'zi bu oddiy darajadan murakkabga, quyidan yuqoriga, eski sifatlarni o'zgarib yoki yo'qolib o'rniga yangilarini paydo bo'lishiga aytiladi. Hamma narsa rivojlanishga intilgani singari, shaxs ham rivojlanishga, o'sishga intiladi. Uning rivojlanishini tushuntirish uchun davrlarga ajratiladi. Shaxning rivojlanishini yosh davrlarda deyarli barcha olimlar ifodalagan ularning asosiy birlashtirib turadigan ma'lumotlaridan olingan statistik tahlilga ko'ra quyidagi davrlar eng muqobil deb belgilangan.

Ular: I. Go‘daklik davri, 1 oylikdan bir yosugacha; ii Bog‘chagacha bo‘lgan yosh davri. 1 yoshdan 3 yoshgacha. 3. Maktabgacha talim davri. 3 yoshdan 7 yoshgacha. 4. kichik maktab yoshidagi o‘quvchilar 7. 11. 12 yoshgacha. 5. O‘rta dava o‘quvchilari. 14. 15 yosh davrlari, 6. Katta yoshdagi davor. o‘spirinlar davri 16. 17 yosh. Eng so‘nggi davr o‘spirinlik davrida jinsiy yetilish, mustaqillik davri boshlanadi. Bu yoshda yoshlar o‘z fikrlarini mustaqil ifodalashga kirishadilar va shaxslik hislatlarini ifodaklashga harakat qiladilar. Aynan shu davrgacha rivojlanayotgan shaxs hayotida qo‘llaydigan ko‘plab odat va xarakterlarini o‘zlashtirib olgan bo‘ladi. Ushbu ma‘lumotlarning barchasini G‘oziyev asarlarida keng yoritib berdi.

Shaxsning rivojlanishi bevosita Ontogenez bilan bog‘liq hisoblanadi. Psixika ontogenezi insonning tug‘ilganidan to umrining yakunigacha davom etadigan uzluksiz rivojlanish sanaladi. Insonning psixikasini rivojlantiruvchi ikkita omil mavjud birinchisi biologik, ikkinchisi sotsial omillar.

Bu omillar individning shaxs bo‘lib shakllanishida muhim ro‘l o‘ynaydi. Jamiyat va muhit bo‘lmasa individ hech qachon shaxs bo‘lib shakllana olmaydi. Inson jamiyatning mahsuli o‘laroq boshqa shaxslar bilan muloqotga kirishadi, axborot almashadi, munosabatlar o‘rnatadi. Agar ijtimoiy muhit bo‘lmasa individ o‘zgarmasdan qoladi, agarda individ shaxs bo‘lib rivojlangan bo‘lsa, u holda o‘zi o‘zining individ darajasiga tushmaslikka harakat qiladi. Bu hodisalar ham nazariy ham amaliy fanda isbotini topgan. Inson shaxs bo‘lib shakllanar ekan nutqning o‘rni katta ahamiyat kasb etadi. Nutq yordamida shaxs tashqi muhit bilan ma‘lumot almashadi, o‘z his-tuyg‘ularini nutq orqali bayon qiladi. Nutq rivojlanmagan insonlarda aqliy rivojlanishdan orqada qolish kuztiladi. Biz 2 yoki 3 yoshli chaqaloqni hozirdan shaxs deb qarasa bo‘ladi agar uning nutqi shakllangan bo‘lsa.

Biz nega psixika ontogenezi haqida gapiryabmiz chunki individning shaxs bo‘lib rivojlanishida uning psixikasi katta ro‘l o‘ynaydi. Ruhan sog‘lom ammo jismonan imkoniyati cheklangan odam bilan ruhiy hasta insonni nisbiy qilib oladigan bo‘lsak, ruhiy sog‘lom inson ancha oldinda turadi.

Bundan ko‘rinib turibdiki ruhiyat shaxs rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Insonning ruhiyati shakllanadi biologik, irsiy ijtimoiy omillar asosida ammo ulardan eng muhimi, shaxs ruhiyatiga tasir qiluvchi kuch bu-muhit. Bu qanday muhit bo‘lishidan qat’iy nazar, rivojlanish uchun zarur bo‘lgan birlamchi omil sanaladi. Bu dunyoga kelgan individ yillar davomida qanday shaxs bo‘lishini u tug‘ilib o‘sgan, ayni vaqtda yashayotgan muhit belgilaydi. Shunday ekan shaxsning rivojlanishi jamiyatni rivojlanishi, o‘z o‘rinida jamiyatning ham shaxs rivojlanish psixologiyasida o‘rni katta. Ular bir biri bilan uzviy bog‘liqdir.

Mavzuyimizning so‘ngida xulosa o‘rnida shuni aytamizki, Shaxs rivojlanishida u yashab isteqomat qilayotgan muhit, psixologik xususiyatlar katta ahamiyat kasb etadi. Bola tug‘ilganidan boshlab, shaxs bo‘lib rivojlangunga qadar bo‘lgan davrda unga tog‘ri muhit yaratib berish, unda sog‘lom psixologik tushunchalarni shakllantirish zarur. Har bir bolaning o‘ziga, yoshiga mos holda psixikasini shakllantirish, turli xil yot g‘oyalarga qarshi tura oladigan ruhiytni tarbiyalash bizning asosiy vazifalarimizdan biri sanaladi. Biror bir shaxs o‘zi qanday tarbiyalangan va ma’naviyati qanday bo‘lsa u o‘z avlodlarini ham shunday muhitda tarbiya qiladi. Zero ijobiy sifatlar bilan shakllangan shaxs jamiyatni rivoji uchun, jamiyatlar esa yurtimiz ravnaqi uchun hissa qo‘shadilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1. Ergash G‘oziyev- “Ontogenez psixologiyasi” _Toshkent 2010.*
- 2. Ergash G‘oziyev- “Umumiy psixologiya” _Toshkent 2002.*